רצה א כתיב את חקותי תשמורו וגו' מה בהמתך אפילו בח"ל וכו'. נספ"ק דקידושין (דף ל"ט.) פירש מה בהמתך בהרכבה אפילו בח"ל דהא חוכת הגוף היא אף שדך דומיא דבהמה דבר המפורש והיינו הרכבה אפילו בח"ל לוקין עליה דבר תורה: **ומ"ש והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים איירי וכו'.** נראה דה"ק דלא תעלה על דעתך דשדך לא תזרע מיירי מין בהרכבת האילן ומין בכלאי זרעים דתרוייהו הוקשו להרכבת בהמה ולוקין עליהן בח"ל דבר תורה הא ליתא דהא כלאי זרעים אינן אסורין בח"ל אפילו מדרבנן כדאמר בגמרא כלאי זרעים **אם נקובים חייב ואם לאו פטור: כז** (מח) **העולה מאליו בישוב חייב. ובמדבר לא שנא עולה מאליו ולא שנא נטעו אינו חייב** (מט) **אלא אם כן עושה טפילה כדי להביא פירותיו לישוב:**

הלכות כלאי זרעים וכלאי הכרם

סימן רצה

א הרכבת האילן כתיב (ויקרא יט יט) **את חקותי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים** (ה) **מה בהמתך אפילו בחוצה לארץ אף שדך אפילו בחוצה לארץ** (ב) [א] **והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים איירי** (ג) **שאותן אינן אסורין** וגרסינן ירושלמי גפן שעלתה במקום חורשין פטורה מן הערלה אמר רבי יוסי אפילו נטעה והתיגין העולה מאליו חייב תמן בשנטען במקום ישוב אמר רבי אלעזר הדא דתימא בשאינה עושה כדי טפילתה אבל אם היתה עושה כדי טפילתה חייבת ופסק כן הרמב"ם (שם ה"ו). פירוש טפילתה כדי להטפל בהן להמאן לישוב: **כתב** הרמב"ם בפירוש המשנה (שם) דהא דתגן העולה מאליו חייב בתנאי שיהיה לומה ברשות היחיד אבל עולה מאליו ברשות הרבים פטור ועל זה אמרו בספרי (קדושים פרשתא ג אות ב) ונטעתם פרט לעולה מאליו וכן אמרו בפירוש בתוספתא (ערלה פ"א ה"ב) העולה מאליו לרבים פטור עכ"ל ולא ידעתי למה לא כתבו בחיבורו צט]:

כח תניא (יבמות קכב) גוי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הן של נטע רבעי הן אינו נאמן שלהשבים מקום הוא אומר וכתב רבינו ירוחם (נכ"א ח"ב קצו ע"ב) דאפילו אמר מאים פלוני לקחתים אינו נאמן: [בדק הבית] כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' אלף קכא) בשם הראב"ד דמותר למכור פירות ערלה שלא באו לעולם דאינו מוכר אלא מקום עצים ועצי ערלה שרו בהנאה. וכתב רבינו האי האי מאן דחבין מחבירו ק] מדברים האסורים בהנאה כגון פירות ערלה או הקדש לא קנה דלאו מידי יהיב ליה והביא ראיה לדבר. כתב בארחות חיים (הל' ערלה סי' יח עמ' 215) על עצי הורד כתב הראב"ד (תשובות ופסקים סי' סה) שאין חוששין להם משום ערלה ולא ראינו אדם נזהר על זה לעולם ואפשר מפני שהוא ספק ערלה בחוצה לארץ שמותר ע"כ ועל הורדים תוספות כתב שחייב בערלה וכן כתב הרשב"א (ח"ז סי' שיב ושנו) ובמקום אחר (שם סי' שנז) כתב הראב"ד נסתפק בזה עכ"ל. וז"ל תשובת הרשב"א (שם) ורדים מסתברא שערלה נוהג בהם כמו שנוהג בהם שביעית ומאשר חסתי עליו להתירו לפי שצריך לבריות חקרתי ומצאתי להראב"ד שנסתפק עליו ואמר שהזרע הוא הפרי קא] והעלין כמו שאינן וכו' אלא שלא ראיתי אדם נזהר בה משום ערלה ובחוצה לארץ מותר הנה לך הרב הגדול שיורה לטהר את השרץ מן התורה (סנהדרין יז.) ואף על פי שאין דעתי קב] סומכת בכל זה להלכה לו שומעים שהוא רב מובהק וכל המחמיר עליו להביא ראיה (תוספתא סנהדרין פ"ו ה"ד) עכ"ל. כתוב עוד שם אם יש לגוי אילן של ערלה אסור ללקוט ממנו לצורך הע"א ואפילו בחנם לפי שישראל נהנה ממה שהע"א מחזיק לו טובה וגם אסור לישראל להשקות לע"א ממנו בין בשכר בין בחנם עכ"ל. אם מכר ערלה או כלאי הכרם אם דמיהם אסורים בהנאה ואם קנה בדמיהם כלים או פירות ואם קידש בדמיהן וכמה דינים אחרים בערלה וכלאי הכרם הכל ביאר רבינו ירוחם בנתיב כ"א (ח"ב קצו ע"ב) [עד כאן]:

רצה א הרכבת האילן כתיב את חוקותי תשמורו וגו'. בסוף פרק קמא דקידושין (לז.) תנן דכלאים נוהגין אף בסולה לארץ ובגמרא

דרכי משה

(ה*) **וכתב** עוד באורח חיים סימן של"ו (קיא: ד"ה ואסור) בשם הרשב"א דאם אין הנקב כנגד השורש הוי כאינו נקוב וכתב עוד שם ומשמע בגמרא (שבת צה:) דאם יש בו נקב כשעור שורש קטן מחשב נקוב להיות מחובר לקרקע:

פרישה

(מח) **העולה מאליו בישוב חייב.** דמי אפשר שלא היה מעולם תפיסת יד של אדם במקום זה מדבר שטוב לנטיעת האילן וקרי מיה ונטעתם מה שאין כן במדבר: (מט) **אלא אם כן עושה טפילה כדי להביא כו'.** פירוש כדי להטפל עמו ולהיות פירות ואם גדלו כל כך פירות על האילן חייב בערלה ואם לאו לא והטעם דכדי טפילה דחייב היינו משום דאז ניחא ליה באילן זה ובמתשבתו אתשביה והוי כאילו נטע וקרי מיה ונטעתם אבל אם אינו עושה כדי טפילה אפילו אם הוא נטעו פטור דבטלה דעתו אצל כל אדם:

רצה (ה) **מה בהסתך אפילו בחוצה לארץ.** דהא תוכה שאינה מגיעה בקרקע הוא: (ג) **והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים איירי וכו'.** פירוש האי דשדך דמיירי אפילו בחוצה לארץ לא איירי בכלאי זרעים אבל בארץ ישראל חייב אכלאי זרעים משום שדך לא תזרע. ופיין בדרשה: (ג) **שאותן אינן אסורין בחוצה לארץ.** אבל בארץ ישראל אסור כלאי זרעים לזרוע ולקיימו וכמו שכתב בסימן רל"ו ח"ל הרא"ש דין כלאים בחוצה לארץ נחלק לשלשה חלקים הרכבת אילן מדאורייתא כלאי הכרם מדרבנן כלאי זרעים מותר:

דרישה

רצה [א] **והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים וכו'.** ז"ל הרמב"ם פרק א' דהלכות כלאים (ה"א-ה"ה) הזורע שני מיני זרעים כאחד בארץ

הגהות והערות

צח] **כתב** הדברי חמודות (שם אות י) שמלת "בתמיהא" אינו בירושלמי ולפי מה שהיה רגיל ר"ת לפרש י"ל דבניחותא קאמר: צט] **צ"ע** דהרמב"ם כתב (שם ה"ה) וז"ל "והעולה מאליו ברשות היחיד" וכו'. וכתב המשנה ראשונה (פ"א מ"ב ד"ה הנוטע) "שמא לא היה הגירסת הרמב"ם שלפניו" ודבריו קשים דכ"ה גם בכס"מ שם: ק] **לשון** הרשב"א שם "דזבין מחבריה ארעא או מידי במידי דאסור" וכו': קא] **לשון** הרשב"א שם "שהזרע הוא הפרי והפרחים הם כמו עליו" וכו': קב] "**דעתי**" כ"ה בדפו"ר בשתי מהדורותיו ודלא כדפוס דיהרנפורט והדפוסים המצויים שהגירסא בהם "רעתו":

CamScanner

(נמ:) אמר רבי אבי אמר רבי יוסנן לוקין על הכלאים אמר ליה רבי אלעזר ב"ר יוסי א) והתנן (ערלה פ"ג מ"ט) והכלאים מדברי סופרים לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בהרכבת האילן. כדשמואל דאמר אמת מוקומי תשמורו חוקים שחקקתים לכם ב) כגר בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרכבה אף שדך בהרכבה ג) ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ. ואלא הא כתיב שדך? ההוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ. רב יוסף מערב בזרעי וזרע אמר ליה אביי והתנן הכלאים מדברי סופרים אמר ליה לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בכלאי זרעים. כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה בחוצה לארץ נמי גזרו בהו רבנן. כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בחוצה לארץ לא גזרו בהו רבנן. וכתב הרא"ש (כלאים פו"פ ח) נמצא דין כלאים עכשיו בחוצה לארץ נחלק לג' חלקים הרכבת אילן מדאורייתא. כלאי הכרם מדרבנן. כלאי זרעים מותר:

ג ומ"ש אבל מותר לערב זרעוני אילנות עם זרעוני שדה ולזורעם ביחד. כן כתב הרא"ש בהלכות כלאים (פי' ג) וז"ל אף על גב דכלאי אילנות נפקא לן מדכתיב שדך לא תזרע כלאים לא אסיר אלא הרכבה דומיא דהרבעת בהמה. אבל מותר לערב זרע אילנות זה בזה ולזורען. וכן זרעי השדה עם זרעי האילנות ולזרעם יחד וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהלכות כלאים (ה"ו) והוא מבואר [בדק הבית] בתוספתא (כלאים פ"א ה"י) זורעים זרעים וזרעי אילן כאחד וצריך למחוק מן בירושלמי עד ומתאחין [עד כאן]: (בירושלמי דכלאים פ' רבי יהודה אומר נוטל אדם מעה מפיטמא של תפוח ומעה מפיטמא של אגטיא ונותן לתוך גומא ומתאחין ו)): ומ"ש רבינו שלא אסרה תורה בחוצה לארץ אלא הרכבת אילן באילן וכו'. שנראה מדבריו דבארץ ישראל אסור לערב זרעי אילנות עם זרעי שדה ולזרען יחד לא דק דהא [בדק הבית] דרשה דשמואל דאף שדך בהרכבה בארץ ישראל פשוט הוא עכ"ל וכ"כ בס"ע (ס"נ) נסתם דמותר לערב זרעים מין בשאינו מינו ולזרעם יחד ☜ וסרי ליה מאריה כי דבר פשוט הוא דאסור לערב שני מינים ולזרען יחד בא"י וכן מבואר ברמב"ם פ"ה דכלאים ד) היפך דברי בית יוסף ע"ש:

בחוצה לארץ. אלא בכלאי האילן שאותן נוהגין אפילו בחוצה לארץ. ודוקא במרכיב אילן באילן: ג אבל מותר לערב זרעוני אילנות ה) עם זרעוני שדה ולזורעם ביחד (ד) שלא ז) אסרה תורה בחוצה

דבארץ לא אסירי בהנאה בא"ל נמי לא גזרו בהו רבנן אלמא דלא אסירי כל עיקר בא"ל אלא בכלאי האילן שאותן נוהגין אפילו בא"ל כמו בארץ כלומר נוהגין ללקות עליהן דבר תורה ומ"ה שינה הלשון דמעיקרא קאמר שאותן אין אסורין בא"ל פירוש אין אסורין כלל אפילו מדרבנן וכאן אמר שאותן נוהגין אפילו בא"ל כמו בארץ ללקות עליהן דבר תורה וקאמר תו בגמרא ואלא הכתיב שדך דמשמע שדך המיוחד לך וא"ל לא הקנו לך מן השמים ההוא למעוטי זרעים שבא"ל פירוש זרעים דכלאי הכרם בא"ל דאין לוקין עליהן דבר תורה דאין אסורין אלא מדרבנן דסלקא דעתך אמינא אע"ג דאוכא קרקע היא גילפינהו בק"ו מאדם דאין איסורו איסור עולם ואין אסור בהנאה לוקין עליו דבר תורה בא"ל כ"ש כלאי הכרם דאסורין איסור עולם ואסורין בהנאה קא"ל שדך לא תזרע למעוטי זרעים דכלאי הכרם בא"ל ואתבאר באמצע סי' רל"ו בא"ד. וכתב התוספות לשם בד"ה לא קא"ל כרבי יאשיה דכלאי זרעים מב' מינים כמו חיטה ושעורה מתחייב מלקות בא"י לדברי הכל ובא"ל אומר ואפילו מדרבנן ליכא איסורא כדפרישית וע"ש:

ב ומ"ש ודוקא מרכיב וכו'. כלומר לא תימא אע"ג דהרכבה דוקא אסור ד"ת אפילו בא"י מכל מקום לפמות אסור מדרבנן לערב זרעוני אילנות אפילו בא"ל ליתא אלא דוקא במרכיב וכו' אבל מותר לערב זרעוני אילנות וכו' בא"ל שלא אסרה תורה בא"ל אלא הרכבת האילן באילן וכו' אבל לא גזרו רבנן בא"ל מערבת זרעוני אילנות וירקות מלזרען ביחד מיהו בא"י ודאי אסור לערב זרעוני אילנות עם זרע שדה ולזרען יחד כדכתבתי בסמוך (סו"ס ח) בשם התוספות לענין כלאי זרעים וה"ה לכלאי זרעוני אילנות וירקות שהרי הן דומים לענין היתר אכילה דאע"ג דאסור לזרען ולקיימן מותרין באכילה כמו שנתבאר בסוף סימן זה בב"י אבל מ"ש רבינו ואסור לקיים המורכב אבל הפרי היוצא ממנו מותר ע"ש והרב ב"י כתב דרבינו לא דק דהא מתניתין והרמב"ם בא"י מיירי ואפ"ה שרו ודבר פשוט הוא דאסור לערב שני מינים ולזרען יחד בא"י וכן מבואר ברמב"ם פ"ה דכלאים ד) היפך דברי בית יוסף ע"ש:

פרישה

(ד) שלא אסרה תורה בחוצה לארץ אלא הרכבת אילן באילן וכו'. מדברי רבינו משמע דבארץ ישראל אסור לערב זרע אילנות בזרע שדה ולזרען יחד ולא דק דהא המשנה והרמב"ם בארץ ישראל מיירי ואפילו הכי שרי ודבר פשוט הוא. בית יוסף. ולע"ד נראה דבבר רבינו דבארץ ישראל אף שאינו נאסר משום הרכבה מכל מקום נאסר משום דלא גרע מכלאי זרעים מה שאין כן בחוצה לארץ דכלאי זרעים מותרים והמשנה והרמב"ם לא אשמעינן אלא דאינו נאסר

דרישה

ישראל לוקה שנאמר שדך לא תזרע כלאים וכו' עד כלאי האילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים כיצד המרכיב אילן באילן וכו' (עכ"ל) למדנו מזה דבמה שכתב שדך לא תזרע כלאים מיירי בין בכלאי זרעים בין בכלאי אילן אלא דהיקש כלאים דבהמה לכלאים דשדה דממנו למידין דאסור אפילו בחוצה לארץ איירי דוקא בכלאי אילנות ובהרכבתן דומיא דהרבעת בהמה ומיעוט דשדך דמשמע דוקא בארץ ישראל ולא בחוצה לארץ קאי אכלאי זרעים וכמו שכתב רבינו בסימן רצ"ו וכן איתא בהדיא בגמרא סוף פרק קמא דקידושין והביאו בית יוסף והכסף משנה (ה"ה) ז"ל כדשמואל דאמר בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ אף שדך נוהג בין בארץ ישראל ובין בחוצה לארץ ואלא הא דכתיב שדך ההוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ עכ"ל. ונ"ל משום דכתיב שדך לא "תזרע" פשטא משמע דקאי אכלאי זרעים דאסורים בזריעה וגם דיוק דשדך קאי דוקא אכלאי זרעים משום הכי כתב הרמב"ם דעיקר הפסוק קאי אכלאי זרעים רק שמההיקש לומדים שאיירי גם כן בהרכבת האילן ודוקא דומיא דהיקשא דהיינו הרכבה דומיא דהרבעה ומשום הכי כתב הרמב"ם דכלאי האילנות הוא בכלל מה שכתב שדך לא תזרע וק"ל. גם נלע"ד מוכח מזה דאם זרע זרע שני מיני אילנות בארץ ישראל לא גרע איסורו מכלאי זרע השדה ומה שממעט ההיקש היינו דוקא בחוצה לארץ וכמו שכתבתי בסמוך (פרישה אות ה) ומכל מקום יש לי ללמוד מזה שרבינו קיצר בלשונו במה שכתב דהאי שדך לא תזרע לא בכלאי זרעים איירי וכו' דלכאורה משמע מיניה דלא איירי כלל בכלאי זרעים וזה ליתא כמו שכתבתי דעיקר קרא איירי בכלאי זרעים אלא הכי פירושו האי היקשא דפתח ביה רבינו לא איירי בכלאי זרעים וכו' ודו"ק:

הגהות והערות

רצה א) כ"ה בדפוסים המצויים וכ"ה בגמרא וכן הגיה בחידושי הגהות בדפוס דיהרנפורט (אות א). בדפו"ר ודפוס דיהרנפורט הגירסא א"ל ר' אלעזר לר' יוסי. ובמסורת הש"ס הגיה א"ל ר' אלעזר לרב אסי דכ"ה בראש"י וכ"ה בשאלתות פרשת קדושים סימן כט. ובהגהות הגר"א שם (ס"ק ב) כתיב "א"ל ר"א בר' יוסי נמחק": ב) ובגמרא שם: "שחקקתי לך": ג) ובגמרא: "אף שדך בהרכבה": ד) הט"ז בס"ק ב כתב על זה "דבאמת בפ"ה לא החכר מידי מזה אלא בפ"א (ה"ו) כ"כ בהדיא וז"ל ומותר לזרע זרעים חרע אילן כאחד וכתב הראב"ד ע"ז דלא מיחוור והוכיח מירושלמי שזרעים עם אילן אסור" וכו'. ועיי"ש שהסיק שהטור פסק כראב"ד: ה) בדפוסי שלוניקי וכח"י פריס הגירסא כאן "מותר לערב זרעוני אילנות או זרעוני אילנות עם זרעוני שדה": ו) דברי הירושלמי כאן אינם מובאים בשלימות דשם גרסינן "מתאחין ונעשין כלאים" מבואר שהם כלאים ולכן כתב הב"י בבדק הבית שצריך למחוק קטע זה: ז) הגר"א בבאורו סוף ס"ק ד כתב שגירסא "שלא" היא ט"ס וצ"ל "ולא" אסרה תורה וכו'. והוא מלתא בפני עצמו וכ"ד הרא"ש. ולפי גירסא זו סרה ראית הב"י שכתב משמע מדבריו שבארץ ישראל אסור וכו':

ג ויש איסור הרכבה וכו' עד אפילו אין עליו עפר ג' אצבעות. כ"כ הרא"ש בה' כלאים: ומ"ש ודוקא כה"ג שנקרא עליו שם [אילן] קודם שהבריכה וכו'. בפ"ז דכלאים מנן המבריך את הגפן באילן אם אין עפר ע"ג ג' טפחים לא יטע זרע עליה וכו' ומייתי תלמודא להך משנה בפרק לא יחפור (דף י"ט:) ודחינן עלה אבל זורע את הגדדין אילן ואילן והמוספות (שם בע"א ד"ה המבריך) הקשו לשם מ"ש על גבה מעל גדה ותירצו דבגדדין אע"ג שאינו רחוק ג' טפחים מן השרשים נכנסין בתוך הגפן הוה כמרכיב זרעים בתוך האילן דאסור וכ"כ בהגהות אשיר"י לשם (פי' ד) והיינו כהרא"ש אלא שהרא"ש הוסיף לתת טעם לחלק בכך דהיינו טעמא דעל גבה אסור טפי משום דהגפן נקרא עליו שם אילן אבל אין על השרשים שם אילן אבל הר"ן לא נראה לו לחלק אלא בין כך ובין כך שם אילן עליו אלא שע"ג אסור לפי ששרשי הזרעים יורדין כנגדן ונכנסין בתוך הגפן וכו' ומביאו בית יוסף:

לארץ (ה) אלא הרכבת אילן באילן בין אילן בירק בין ירק באילן בין ירק בירק שאינו מינו בין אילן באילן שאינו מינו ואפילו עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק: ד ויש איסור הרכבה אפילו תחת הקרקע (ו) כגון זמורת גפן שהבריכה תחת הקרקע אסור לזרוע עליה ירק אלא אם כן יש על גבה עפר שלשה טפחים (ז) ואפילו הבריכה בתוך דלעת (ח) או בתוך סילון של עץ [יג] מפני שנשרש בה והוה ליה מרכיב ירק באילן אבל הבריכה בסלע אפילו אין עליה עפר אלא שלשה אצבעות מותר: ה ודוקא כהאי גוונא שנקרא עליו שם אילן קודם שהבריכה אבל מותר לזרוע אצל האילן אף [ג] איש אילן באילן בין ירק בירק בין ירק שאינו מינו ואפילו עץ סרק: [ד] אלא הרכבת אילן באילן בין ירק בירק בין ירק בירק שאינו מינו ואפילו עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק: [ה] ודוקא כהאי גוונא שנקרא עליו שם אילן קודם שהבריכה אבל מותר לזרוע אצל האילן אף מיירי ואפילו הכי לא אסר אלא הרכבה דוקא. וכן [עד כאן] ממנימין [ו] והרמב"ם בתרן ישראל מיירי ואפילו הכי שרו ודבר פשוט הוא ט): [בדק הבית] ומיהו מה שכתב וכן זרעי השדה עם זרעי האילנות ולזרעם יחד היינו שלקח אחד מהזרעים עם זרעי אילן דאילו ב' זרעים אפילו בלא זרע אילן אסרה בארץ ישראל. ודין זרע אחד עם חברון יתבאר בסימן שאחר זה [עד כאן]: ומ"ש רבינו דבין אילן באילן בין ירק באילן בין ירק בירק אסור. משנה בפרק קמא דכלאים (מ"ז) וז"ל הרא"ש (פי' ג) הרכבת האילן הוא המרכיב יחור של אילן זה באילן אחר כדתנן אין ממיאין אילן באילן ירק בירק ולא אילן בירק ולא ירק באילן וכן כתב הרמב"ם (שם ה"ה) י): ומ"ש ואפילו עץ סרק על עץ מאכל. ירושלמי (כלאים פ"א ה"ו) תנין שאין מרכיבין עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק בשאינו מינו תלמוד לומר את חוקותי תשמורו יא] וכתב ר"ש (פ"א מ"ז ד"ה ירושלמי) משמע דעץ סרק אעץ סרק לא אסיר מדלא תני ליה ושמא היינו טעמא כיון דעץ סרק גינהו אפילו מין בשאינו מינו כחד מינא חשיב ואית ספרים דגרסי שאין מרכיבין אילן סרק על עץ סרק ועל עץ מאכל עכ"ל והרא"ש (שם) כתב כגירסא ראשונה ומדברי רבינו כאן נראה כן שלא כתב דסרק על גבי סרק אסור אבל ממה שכתב לקמן סרק על גבי סרק והוא מינו מותר משמע דבשאינו מינו אסור:

ד(א) ויש איסור הרכבה אפילו תחת הקרקע כגון זמורת גפן שהבריכה תחת הקרקע אסור וכו'. משנה פרק ז' דכלאים (מ"א) המבריך את הגפן באילן אם אין עפר על גבה ג' טפחים לא יטע זרע עליה אפילו הבריכה בדלעת או בסילון הבריכה בסלע אף על פי שאין עפר על גבה אלא ג' אצבעות מותר להטע זרע עליה [בדק הבית] ומה שכתב [ג] סילון של חרס בירושלמי (פ"ז ה"א) הדא דתימא בסילון של חרס אבל בסילון של אבר אינו צריך שיהא בו ג' טפחים [עד כאן]:

ה ומ"ש ודוקא כהאי גוונא שנקרא עליו שם אילן קודם שהבריכה וכו' ואפילו במבריך דוקא בזמורת הגפן וכו'. כן

פרישה

מתמת הרכבה דאם נאמר דשרי ממש לא ידענא מאי סברא יהיה זה דגרעיני זרעים אסורים בארץ ישראל לזרוע יחד וגרעיני זרעים עם גרעיני אילן יהיה מותר אפילו בארץ ישראל. ומיהו י"ל דשאני אילנות דלא שייך בהו כלאים כל כך דכיון דגדולים הן מינכרי וכמו שכתב רש"י בפרשת בראשית (א יב) שנשאו דשאים קל וחומר בעצמן וכו' ע"ש (וכל שכן זרעים באילנות דלא מתערבי כלל ואפשר לומר דמה שכתב רבינו אבל אסרה תורה בחולה לארץ וכו' לומר שאין איסור כלאים שייך בחולה לארץ רק ההרכבה אבל זרעוני אילן חרעוני שדה גם רבינו סבר דארץ ישראל וחולה לארץ שרן בשייהן ותומר. עד כאן המגיה) ואף על גב דבכלאי כרם מיתסר כרם שאני דהא גם שם נאסר בהנאה מה שאין כן בכלאי זרעים והרכבה: (ה) אלא הרכבת אילן באילן וכו'. הלשון אינו מדוקדק דהא אחר כך חזר וכתב בין אילן באילן שאינו מינו ושמא י"ל דקאמר אלא הרכבת אילן באילן ר"ל דלא אסרה התורה אלא הרכבה ומשום דעיקר הרכבה הוא אילן באילן נקטיה בזה הלשון ועיקר כוונתו דלא אסרה התורה אלא שם הרכבה ויותר נראה לומר דיש להגיה במקום אילן באילן אלו באלו שם הרכבה לארץ אלא הרכבה בין ירק באילן וכו' וגירסא נכונה היא (פרישה):

חדושי הגהות

רצה [א] עיין בט"ז ס"ק ב': [ב] הלשון אינו מדוקדק דהא אחר כך חזר וכתב בין אילן באילן שאינו מינו ושמא י"ל דהא דקאמר אלא הרכבת אילן באילן ר"ל דלא אסרה תורה אלא הרכבה ומשום דעיקר הרכבה הוא אילן באילן נקטיה בזה הלשון ועיקר כוונתו דלא אסרה התורה אלא שם הרכבה ויותר נראה לומר דיש להגיה במקום אילן באילן אלו באלו ונספר יורה דעה יסן של קלף מצאתי שהאי אילן באילן אינו אלא הכי כתוב שם שלא אסרה תורה בחולה לארץ אלא הרכבה בין ירק באילן וכו' וגירסא נכונה היא (פרישה): [ג] בסור שלפני הרב בית יוסף היה כתוב במקום סילון של עץ סילון של חרס וגם בפרישה כתב דכן צריך לומר יב):

הגהות והערות

ח) בכת"י פריס ולונדון ובדפוסי שלוניקי וואדי אל חיג'ארא הגירסא כאן "אלא הרכבה בין אילן בירק בין ירק באילן בין ירק בירק שאינו מינו בין אילן באילן שאינו מינו" וכו'. ועיין פרישה כאן. ובטור שבדפו"ר ב"י הגירסא "אלא הרכבת אילן באילן בין ירק באילן בין ירק לירק שאינו מינו בין אילן באילן שאינו מינו" וכו': ט) וכתב ע"ז הבאור הגר"א בס"ק ה "וח"ו לתלות טעות כזה עליו בגמ' וכו' אלא טעות סופר הוא וצ"ל ולא אסרה תורה וכו' והוא מילתא בפ"ע וכ"ד הרא"ש". והחזון איש בכלאים (פרק ג ס"ק יא) שואל על הגר"א "וצ"ע למה כיון שדעת הראב"ד (שם ה"ו) לאסור שפיר י"ל דהטור כתב דבחו"ל ודאי מותר אף לדעת הראב"ד". ועיי"ש שסתר גם את ראיותיו של הגר"א: י) הרמב"ם והשו"ע השמיטו "ירק בירק" ועיין שם בכס"מ ובבאור הגר"א (ס"ק ב) שבארו טעמם: יא) ובירושלמי שלפנינו הגירסא שונה עיי"ש: יב) כ"ה ברמב"ם (פ"ו ה"ז) וכ"ה גם בשו"ע כאן סע' ד. ועיין עוד בפרישה (אות ח): יג) בטור שבדפו"ר פרישה הגירסא בתוך סילון של (חרס) וכו' ועיין פרישה כאן. ויש להביא ראיה לדבריו מדברי הטור שבסוף סימן רצד שכתב שם עצץ של חרס אע"פ שאינו נקוב חייב בערלה ובשל עץ רק אם נקוב חייב בערלה והטעם פירש הב"י שם ששרשים מנקבים חרס ולא מנקבים עץ:

הלכות כלאי אילן

רצה דיני הרכבת האילן. וכו ז' סעיפים:

א [א] כלאי האילנות הרי הם (א) (ה) בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים כיצד המרכיב אילן באילן כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח ה"ז לוקה מן התורה בכל מקום בין בארץ [א] [ב] בין בח"ל [ב] [ג] וכן המרכיב ירק באילן או אילן בירק לוקה [ג] בכל מקום:

ב [ד] [ד] אסור לישראל להניח לעובד כוכבים שירכיב לו אילנו כלאים:

ג [ה] [ה] מותר לזרוע (ג) זרעים (ב) וזרע אילן כאחד וכן מותר לערב זרעי אילנות ולזרעם כאחת. שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (א) בין אילן בירק ובין ירק באילן [ו] [ו] בין ירק בירק שאינו מינו [ז] [ז] ואפילו עץ סרק ג על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק:

ד [ח] [ח] יש איסור הרכבה אפילו תחת הקרקע כגון זמורת הגפן שהבריכה תחת הקרקע אסור לזרוע עליה ירק אלא אם כן יש על גבה עפר ג' טפחים ואפילו הבריכה (ג) בתוך דלעת [ט] שיבשה או בתוך ד סילון [י] של (נ) [ט] חרס מפני שנשרש בה והוה ליה מרכיב ירק באילן ואם היה על גבה פחות מזה אסור לזרוע על גבה ה [יא] ומותר לזרוע (ד) בצדה [יב] אבל הבריכה בסלע [יג] קשה אפילו אין עליה עפר אלא ג' אצבעות מותר להביא ארע עליה [יד] ר"א כשאין עיקר הגפן נראה אבל אם נראה צריך להרחיק ו' טפחים לכל רוח ואח"כ זורע כמו שמרחק מכל גפן יחידית שלא הובריכה:

ה [יא] [טו] ודוקא בבי האי גוונא שנקרא עליו שם אילן קודם שהבריכה אבל מותר לזרוע אצל האילן אע"פ ששרשי הירק נכנסים בתוך שרשי האילן כיון שאין על השרשים שם אילן [יב] ואפילו במבריך דוקא בזמורת הגפן מפני שהיא רכה ושרשי הזרעים נכנסים בה אבל המבריך ענף מאילן אחר מותר לזרוע על גביו אפילו אין עליו עפר שלש אצבעות:

ו [טו] יש באילנות דומים זה לזה [יג] בעלין או בפירות ואעפ"כ הואיל והם שני מינים הרי אלו כלאים כיצד (ב) התפוח עם החזרד (פירוש מין תפוח יפר תלגנים וכפתור ומיזור) (ד) הפרסקין (פירוש פירסק"י בלע"ז) עם השקדים השזפין (פי' הרכיב זיתים על רמון שהם ממינו וע"כ ברור דהב"י לא דק במ"ש על המור: (ג) בתוך דלעת. פירוש כתוך דלעת יבש שמתרוקן בפיס או בתוך סילון של חרס תפ"ה אסור מטום דזרעים מפלגי עד הגפן אבל בתוך הסלע קבה כו'. כן פירש הר"ש: (ד) הפרסקין עם השקדים. פי' גרגרין פרסקין דומים לשקדים:

רצה (א) בכלל מה שנאמר שדך כו'. פי' כלאי זרעים פסיעת שמיירי מזה אלא אפי' כלאי האילנות. כ' המור והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים מייירי *) שאותן אינן אסורין בח"ל אלא כו'. ודאי פסוטו דקרא קאי על איסור כלאי זרעים וכזה אנו ממעטין ח"ל דכתיב שדך אבל לענין כלאי אילן אמרינן בגמרא דאף בח"ל אסור דמקשינן לאיסור הרבעת בהמה דאסור אף בח"ל ועל זה אמר המור דהאי היקשא לא אתא אלא לכלאי אילן אבל כלאי זרעי' לא וכ' בדרישה דל"ל מלבון זה שכתב כאן דכלאי אילנות בכלל שדך לא תזרע כלאים דאם זרע כ' מיני אילנות בח"י לא גרע איסורו מכלאי זרע הבדה כו' והון מכבודו לא עיין בתמב"ם פ"א דכלאים שכתב בהדיא וכן מותר לערב זרעי אילנות ולזרען כאח' אין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד עכ"ל. וזה אפי' בארץ ישראל שהרי כתב אין לך כלאים כו' וכן מוכח בכבורות דף ל"ד בהדיא: (ב) וזרע אילן באחד. המור כתוב בזה דמותר בח"ל וכתי' ב"י דמבמע דבא"י אסור בזה ולא דק דהא מתניתין ורמב"ם בא"י אירי ואפ"ה התירו עכ"ל וכ"כ לעיל מיניה בסמוך בשם הרמב"ם פ"ה דכלאים ובדרישה רלה לייסב דלתו סיתר הייו מתמה איסור הרבעה אבל מ"מ יש איסור מתמה כלאי זרעים ואח"כ דהה לאתו תיזון ומו"ח ז"ל כתב כן בפסיטות דכ"כ הרמב"ם בפרק ה' מהלכות כלאים בהדיא בלא כדברי ב"י ואלו אתמומים בשעה חדא על כל אלו ההמנים דבאמת בפ"ה לא הוזכר מידי מזה אלא בפ"א כ"כ בהדיא וז"ל ומותר לזרוע זרעים וזרע אילן כאחד וכתב הראב"ד ע"ז דלא מיתוור והוכיח מירושלמי מזרעים עם האילן אסור וא"כ הכל ניחא דודאי הטור ס"ל כהראב"ד דמתמיד והייו בא"י ואמנם הוא אין לך הקבה כלום על הראב"ד דבכ"מ לא הקבה אלום אבל ולמד מזה כתב שהוא פטור ולמד ממנה וע"כ ברור דהב"י לא דק במ"ש על המור: (ג) בתוך דלעת. פירוש כתוך דלעת יבש שמתרוקן בפיס או בתוך סילון של חרס תפ"ה אסור מטום דזרעים מפלגי עד הגפן אבל בתוך הסלע קבה כו'. כן פירש הר"ש: (ד) הפרסקין עם השקדים. פי' גרגרין פרסקין דומים לשקדים:

רצה (א) אסור כו'. ע"ל סימן רל"ז סעיף ב': (ב) מותר לזרוע כו'. מבמע אפי' בארץ ישראל מותר ואזיל לטעמיה בב"י אבל בתמת לא כוון יפה אלא דלא עיקר כדעת המור דבארץ ישראל אסור דעכי דמבטם הרכבת אילן ליכא איסורא דכלאי זרעים מיהא ליכא כדלקמן ר"ס רל"ז בהל' כלאי זרעים וכן כתב הכ"מ ומלא אחרונים: (ג) על עץ מאכל כו'. מבמע הא ע"ג סרק אפילו מאינו מינו אבי וכדלקמן סעיף ו' בהג"ה: (ד) סילון של חרס. וכמור כתב סילון של עץ: (ה) ומותר לזרוע בצדה. בתוך סיון הרכבה אלא בזורע על הגפן ממש לפי שמרחי הזרעים יורדים כענדן ונכנסין בתוך הגפן אבל בצדדים הזרעים לאו לצדדים מבתרבי וכ"ה מי דמרבי ירק לא מבתרבי לצדדים מיתוש לבדבי הגפן דמבתרבי לצדדים ובאין מרבי ירק ונכנסין בכן אין זה קוביא דמרבי הגפן גם כן אין מתפבטין לצדדין עד שהן יורדין כענדן ג' טפחים וכוב אין מרבי הזרעים יכולים ליכנס בהם עכ"ל עט"ז והוא מדברי הר"ן ס"ה בית יוסף ותימה דהר"ן ס"ל דע"ג מרבי אינן נמי סייב לאיסור הרכבה אבל המחבר דס"ל בסעיף ה' דלא סייב ביה הרכבה כיון דלא נקרא בס אילן

רצה [א] בין כו'. קרושין שם אר"א אר' יוחנן כו': (ב) וכן המרכיב כו'. לשון הרמב"ם והשמטים ירק בירק משום דמיבעיא לן בחילין ס' הרכיב שני דשאים כו' ומשמע ליה אף בא"י והא הכנן בבתני' ס"ק אין מרכיבין כו' ס"ל איסורא בעלמא מדרבנן [מבאן לסד דאילן בירק וירק באילן לוקה]. ותמוה שם ד"ה הרכיב כו' וכ"ו כתב הר"ש בבתני' שם. והרא"ש בה"ק כתב בתירוץ הראשון דבש"ל קמיבעיא ליה אבל נראה בתי' האחרון דלבני נח קמיבעיא ליה וכ"ה בירושלמי פ"ק דכלאים תני בשם ר"א מותר הוא עובר כוכבים ללבוש ולזרוע כלאים אבל לא להרביע בהמתו כלאים ולא להרכיב אילנו כלאים לפה שכתוב בהן למינהן והרי דשאין כתיב בהן למינהן אין כתיב בציווי אלא בהוצאה וכן דעת המור שכתב וכתב בין ירק בירק ע"ש: (ג) בכל מקום. דלענין הרכבה אין חילוק בין א"י לח"ל כמ"ש בקרושין שם הנוא למעוטי זרעים שבח"ל אלמא לא אימעום בח"ל אלא זרעים: (ד) אסור כו'. משום לפני עור שהשובר כוכבים מצווה על כך במ"ש הרמב"ם בפ"י מהלכות סלכים הלכה ו' משום דסתיא דקרושין משמע קצת דר"א וכן הירושלמי וכן סוגיא דהולין דל' לתירוץ אחרון של תוס' ועבה"ג וכ"כ בכ"ם ודבריו המוהרן דא"כ למה כתב בבלאי אילן ולא כתב ברישא שם לענין כלאי זרעים ועיר דהכ"ל ואסור לובר לשבר כוכבים כו' כמ"ש בפי"ו מהא"ב לענין סיומם אבל נעלם בכ"מ דברי הרמב"ם הנ"ל וכ"כ מ"שנה למלך: (ה) מותר כו' וכן כו'. תוספתא פ"ק דכלאים זרעים זרע ונרשעי אילן כאחד הוזרע הרצנים עם החמים ה"ז לוקה ארבעים. ובירושלמי פ"ק דאמה תני זורעין זרעים וזרעי אילן כאחת והוזרע הרצנים עם החמים לוקה ארבעים אר"ז כתיב לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא הזרע כלאים א"ר יודן קפודקיא בשאי קומי ר' יוסי הכן מבריגן זרעי אילן קרוייין זרעים ובא את אמר זרעי אילן אין קרוייין זרעים א"ל תבן מיעם הכתיב שאין דרך ב"א להיות קורין אותן זרעים ברם הכא ריבה הכתוב על כל זרע זרוע אשר יזרע ר"ל לענין הבשר וכ"ה בנמ' דבכורות נ"ר א' ובה חירוש ויצרה כו' תירוש ורגן כו' כ"ל החמים והרצנים חייב משום כלאי הכרם וכו' יוגן דלא כו' יאשיה וכמ"ש ומ"ש ראשיה ה' וכמ"ש בירושלמי הנ"ל עיקר כרמך כו' והוא לר' יונתן וכמ"ש בפ"ח דכלאים ע"ר דר' יונתן כתיב שרך לא תזרע כלאים לאיתה

בית הלל

(סימן רצ"ה שו"ע סעיף א') וכן המרכיב ירק באילן או איקבריק לוקה בכל מקום. ובכמה מקומות ומדקתי ולא מצאתי איסור זה כל הרכבת ירק באילן ואילנות באילנות מאחר שנמנה ר' מעדו' בתוך מהלות כיום ל' דכבוטות רק זה ובלתי כלרם והרבעת בהמה והרכבת אילן עכ"ל אבל זה לא כתב הרכבת ירק באילן ואבל הרכבת אילן הוא ג"כ ירק באילן וקל:

ברכי יוסף

(סימן רצ"ה שו"ע סעיף ד') או סילון של חרס וכו'. כתב הרב ב"ח דבעור כתב בל עון עכ"ד והרב דרישה כתב בבעור ל"ל בל חרס פ"ש וכן נראה מדברי מרן נבדק הנית בתמב ומ"ש סילון בל חרס מירושלמי הנה דתימא בסילון בל חרס אבל בל חבר אינו לריך ביאה בו ג' טפחים עכ"ל ומ"ש בספר לתם תמודות:

שיורי ברכה

(סימן רצ"ה שו"ע סעיף ב') **אסור** לישראל להניח לעובד כוכבים כו'. כן כתב הרמב"ם פרק ראבון מהלכות כלאים דין ו' ומזה הוית לרב בבות יעקב מ"ה סי' ל"ז בהבנ' על הרב הלבוש כתב בתור מודבב בשעבדה בו עבירה דהרבב דאיסור לא הוא בלבד בוכבי מזוה ח"ל דברי הבנות מעיקרא דמוייס בטעם זה דבא בפסק הרמב"ם פ"ט דמלכים ופ"א דכלאים דין ו' ובכסף משנה שם ה דאין הלכה בר"ש דבן בת אינו מזוה על הרבבת האילן עכ"ל: ותימא על גדול בבמהו דאתמוייהיה דברי הרמב"ם פרק עבודו דמלכים דפסק דב"ש: מזוה על הרבבת האילן ובן פסק הרמב"ם בהבות מרדכי פ"ו דביעון וריא"ז הביאו שם ב"ה סוף פ"ק דקדושין עי' בדרכיהם ודבדי מרן בכ"מ בדין זה בדמו הרב בבות יעקב הם תמוהים ובכר תמה עליו הרב מבנה לאלן והתרבתי בעניתי בזה דבר מה בר"י עכ"ל ועי' בבות בני יהודה למהר"ל עייתה סימן ל"א ועמ"ש בסי' ל"ז: בין לתיבה לדפסה בא לידי בוית סני תייב להרב"ע לבר' בדקר"י ובוקמדם ברי"ו ומדי עכרי ראיתי בסימן הבות הבות מהרב הלבוש בסימן זה בהוא בוכר בלא לבפוה בבי בת על הבהבבבבבים ועדין לתמיבב בדבר:

ביאור הגר"א

דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים כו' כהא דאר"ז לא תזרע כרמך כלאים עיקר כרמך לא תזרע כלאים ר' יודן קפודקיא בעי קומי ר"י תבן את אמר אין זרעי מ' כ"ל ח"ל עיקר כרמך לא כר' יאשיה שאמר עם כלאי זרעים לא תזרע כרמך שני חסים מ' אלא עיקר כו' לפי שכל האילנות מותר עם זרעים כנ"ל חח שהקשה תבן את כו' ותבה"נ בב"י אבל חזר בו בבד"ה והוא בטות שהרי שם אתבד להיעך שהוא כלאים ומ"ש הר"ש הביאו בפ"ק בתני' ב' ירושלמי אר"י כו' ר"י אמר כו' וכן שם סוף מתני' ז' ירושלמי מתלמא שיבתיה דר"י כו' אבל ל"ק כל שני מינין קרי כלאים אע"פ שהן מותרין ח"ש עיקרי כלאים ר"ל מב' מינין ומ"ש ומ"ש מתני' ו' מיהלפא כו' ח"ק ר"י דמתיר ירק באילן סבום שאין מתרבבין וע"ז ותבן אמר נוסל כו' ומתאחין תבן כו'. ובמור כ' אבל מותר לערב זרעני אילנות עם זרעני שדה ולזורען כיחד שלא אמרה תורה בח"ל אלא הרבבת כו' וכתב ב"י משמע מדבריו שבא"י אסור. וח"ו לתלות בטעת כוח עליו דנמ' הנ"ל דבכורות ע"כ בא"י הוא מדקאמר תירוש ויצהר כלאים והוא בא"י דוקא כמ"ש בקרושין שם וכמ"ש בב' רע"ז אלא ס"ם הוא וצ"ל ולא אמרה תורה כו' והוא מיתתא בפ"ע ע"ר הרא"ש: [ו] בין כו'. מור וכמ"ש בתתני' ומ"ש לעיל (בפ"ק כ'): [ז] ואפ' כו'. ירושלמי והביאו הר"ש פ"ק סוף מתני' ז' וכני' ראשונה וכ"ה נ' שלנו וכ"כ הרא"ש שם ח"ק ה"ה בת"כ: [ח] יש איסור כו'. אלו ס"ם הוא לשון הבור מדברי הרא"ש בה"ק: [ט] שיבשה. הר ש שם והרא"ש: [י] של חרס כו' בפ"ע קשה כו' ר"א כו'. הכל בירושלמי שם הביאו הר"ש שם: [יא] ודוקא כו'. הרא"ש והביא ראיה מנמ' יחידית שעבודתה ה"ס אע"פ שהשרשים מתפשטים חוץ לשטח ואפרינן היה נדר ביעתים זח סופר לנדר מכאן חה סופר לנדר מכאן. אבל הר"ג בפפ"ק דקדושין והביאו ב"י ובח"ג כתב ששרשי הגפן מתפשטין לפסח מנ"ם לבן מותר מן הצד וכ"כ הר"ש שם ומן הצד אפ' בנגפן שרי דאין מתלבין מן הצד. ועתוס' דקדושין ל"ס א' סד"ה לא. וגראה כו' ודברי תוס' צ"ע: [יב] ואפ' כמבריך כו'. בירושלמי וכפ' הר"ש שם מה אנן קיימין כו' ומשום זרעים ע"ג נגפן ר"ל דוקא ע"ג נגפן וכמ"ש הר"ש שם בפפקנא וכ"כ תוס' בכ"ב שם בד"ח המבריך כו': [יג] בעלין או בפירות ואעפ"כ הואיל והם שני מינים הרי אלו כלאים כיצד (ב) התפוח עם החזרד. [פ"ק דכפר]

פתחי תשובה

רצה (א) בין אילן בירק. [פ"ק דכתובות התם בפסק כו' רס"ז כמה שנוהגים כיתר כנוטעות עניני אבל ובוכנים וכוותבה ע"י שבוטים כדין כמוש לבוא ותוחבין בה תשה ובשעים כאדן. וע"ר הבתה מבריגים בעפים בקרקע ודעת הבואל לאסור הר"ל הרכבת אילן בירק ואילו אילן מרק בירק מלבל אסור. והבנ' כי כן ראיתי לא' מבני ביתי עבה כן בגיבתא דבי רב דידי ומתיתי בידו מבוס דלא בריר לי בתיבתא אבל מ"מ אין בידי לאתות לאתחיים כמה שבנגו בזה ביתר דלא כדי לי ב"כ לאיסורא דלא בייב הרבבה מבא"ר בכל המיעים מבולנים במלה מהקרקע או לבל הבמות בעתיות בעיבה לענלות מהקרקע מבא"ר בכל בהבמה הולת בלה ובלא בתרן בה בוומה בתבבה בבוא בו ע"ב לאיי אומר בזה לא ביתר לא בעיבה בלבד בלא בבבבבב

אילן עליו אם כן אפי' באין שרשי הירק ונכנסין בשרשי אילן שרי וכן הטע"ז גופי' העתיק דברי המחבר בסעיף ה' ואם כן דבריו משובשים וסותרים זה את זה וכן משמע להדיא בספר מע"מ דף קכ"ח ע"ב דבור המתחיל בתוך שרשי הגפן כו' דהר"ן והרא"ש תולקים ע"ש. ולענין דינא נראה לכתחלה יש להחמיר כהר"ן שכן נראה דעת התוספות ספ"ק דקדושין מביאם בית יוסף שכתבו דעוב לזכר אלא לזרוע זרעים סמוך ג"ט לעיקרו של אילן דנראה כמרכיב הזרעים בתוך האילן עכ"ל ר"ל אע"ג די"ל דזרעים לאו קמשתרשי וכמ"ש הר"ן מכל מקום יש ליזהר משום דנראה כמרכיב כו' משמע הא אם זורע על גבי השרשים ממש וידוע שנכנסים לתוכו אסור מדינא:

פרי דו מה לזית יונא מהם שזפין) **עם הרמון אע"פ שדומים זה לזה כלאים זה בזה [יד] יז אבל האגסים** (פי' פיר"י בלע"ז) **עם הקרוסטומלין** (פי' מין אגסים) **והפרישין** (פי' קודוני"ו) **עם העוזרדים** (פי' סורבלי"ו) **אינם כלאים זה בזה:**

הגה [טו] וכן מותר להרכיב מין מ' אפילו שמורות בלבנות ובקוה בנטות [טז] אע"פ שיש לו שם לווי (כל בו וב"מ בשם מ"מ) [יז] (ג) וכן סרק על גבי סרק שרי אף ע"פ שאינו מינו (כן משמע מהטור) [יח] ומ"מ הואיל ואין רוב העולם מכירין רוב המינין מות ליזהר מכולן (ב"י בשם סמ"ק):

ן [יט] (ד) יח **אסור לקיים המורכב כלאים [כ] אבל הפרי היוצא ממנו מותר [כא] ואפילו לזה שעבר והרכיבו [כב] יט ומותר ליקח ענף מהמורכב ולנטעו במקום אחר:**

ביאור הגר"א

בפירות. טמ' רצ"ו ב' סמ"ו: [יד] (ליקום) אבל כו'. בסמ"ב דפסחים (ל"ט) וא"ר זוני כ' וירושלמי דיש כלאים ר' יוסי בשם ר' יוחנן כולהון זוגות זוגות מה על כל פירקא אתאסרת או על הדא הלכתא מן מה דאמר רב חבשה ירקות שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח כולם מותרים לזרוע בערונה ואמר הדא דרב פליגא על ר' יוחנן הדא אמרה על כל פירקא אתאסרת רבא בשם רב כולהון זוגות זוגות כחלפא שיטיתיה דרב תבן הוא אומר כולן מין אחד והבא הוא אומר הכין לא דרב אמר כולן מין א' לא אמר אלא מיני ירקות הן וכולן מותרין לזרוע בערונה וכמש"ש בפסחים (ע"ב): [טו] וכן מותר כ'. כמ"ש בירושלמי פ"ק והביאו הר"ש שם מתני' א' ירושלמי שדך לא תזרע כלאים ה"א אפי' ב' מיני כו' ושם במתני' ז' מעתה אסור להרכיב האנה שחורה ע"ג תאנה לבנה א"ר אבין ולא מבלאי הבגדים למדת מה כלאי בגדים שאסרתי לך שני מינין לא זה ממין זה ולא זה ממין זה אף כלאים שאסרתי לך בכ"מ לא זה ממין זה ולא זה ממין זה:

פתחי תשובה

נטבי שדך בתידוקי דינים סי' ק"ו שנשאל לודות אילני הפותים שהמה מורכבים בתפוחי יער בקרקע בל"א קוולסטיני"ם אם רשאי לקיימם. וכאשר חקר על זה נודע כי בתפוחי יער אלו יש ב' מינים כי נמצא ביניהם מעט אילני תפוחים אבר הם עוקים ונדולים מן הקוולסטיני"ם ונפש היבה תאכלם בלא כניסה והרוב מהם המה הקוולסטיני"ם הפשיטים אבר אי"ל לאכלם בלי כניסה. והשיב דבין כך ובין כך אסורים האילנות המורכבים וצריך לעקרם לפי שקוולסטיני"ם הגדולים המה אילני סרק כמבואר מדברי הט"ז בא"ח סימן ר"ג וקיי"ל דאילן מאכל נאין סרק הוי כלאים והמין הטוב שבהם עם היות שאינם נקראים אילני סרק מ"מ הוי מינו עם התפוחים הטובים כמו שבארנו התפוח והחזרד כלאים זה בזה ופירש הרב"ב חזרד תפוח יערי וא"ל לומר דהיינו המין הגדול דא"כ כו' אלא ודאי דחזרד היינו המין המבולה שבהם דמ"מ לגד ריחות עשמיהם הוי כלאים דהוי שני אילני מאכל ואתה שהסימו גדולי הדור לדברי ע"ש. ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן ס"ו שהשיב עליו והאריך לקיים המנהג שנהגו העולם להתיר בזה אף לכתחלה דעיקר היסוד שסמך עליו הלבושי שרד להתיר דפשטא ליה דהזרד היינו תפוח היער ואתה אינו כן אלא שמא אהרינא הוא ופרי ר' הוא גדל כמין תפוח יערי ולא זהו ממש וכלבון הפוסקים שכתב מין תפוח יערי. ומ"ש הלבו"ש כיון שבמנין הרבה נעשמן הלבו בהם אחר טעם הפרי ז"ל דהרי הרמב"ם בפ"ג מהל' כלאים לא כתב טעם זה רק על אותן שהם ב' מינים תלויין בשמן ובטבען רק מפני שווי ודמיון הענין ונוהגן היה עולה על הדעת להתיר על זה כתב שבלבו בזה אחר טעם הפרי הואיל ומקוין זה מזה כיותר הוו כלאים מכל אין זה ענין לאותן שהם מין אחד לגמרי בודאי לא גרישי מזונין באין לחווין למאכל אדם כלל ואינן כלאים עם תנים וכן תאנים ובנות שוח שהן אילני מדבריות והן רעות אחד הם מין אחד וכן שקדים מרים ומתוקין וכן ענבים ונפוחים ודלעת עם הרמוצה כו' ומ"ש הלבו"ש מדברי הט"ז דמינים הגדולים מיקרו אילני

[טז] אע"פ כו'. כמש"ש במתני' שלשון ושלשי שדה כו' והרדל מצרי ודלעת כו': [יז] וכן סרק כו'. בב"ל ס"ג מירושלמי וח"כ דלא אסור אלא סרק עם עץ מאכל: [יח] וכו"מ כו'. סמ"ק ואהנך דמתני' ונוסרין בש"ע כתבם: [יט] אסור כו'. מתני' רפ"ה: [כ] אבל הפרי כו'. שם וכן בהרכבת אילן וכמ"ש בחולין קס"ו א' כלאי זרעים דחולי היו ליתסרו כו' איתקוש כו' וקרא בהרכבת אילן כנ"ל: [כא] ואפי' לזה כו'. כ"מ בירושלמי פ"ה דנרסינן שם בע"ה שקיים ירקות שדה בכרם אסורין בין לו בין לאחר פועל שקיים ירקות שדה בכרם אסור לו ומותר לאחר וקשיא אם אסור לו יהא אסור לכל אדם ואם מותר לכל אדם יהא מותר לו אלא כר"ש דאמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו אע"ג דר"ש אסר א"א מקדיש דבר שאינו שלו סודה הוא הכא שאסור לו ומשמע דוקא בכרם וכן מסה שהקשה ואם מותר לכ"א כו' ואמר מודה הכא דר"ל לעצמו מודה לרבנן דמקדש: [כב] ומותר כו'. ירושלמי פ"ק והביאו הר"ש שם סוף מתני' ד':

יז שם ובשם: יח כ"כ הרא"ש בהל' כלאים ובהלה שהקשיתו לוקה וכ"פ בנרייתא פ"ל דף ס"ד ע"א וכפי' רש"י והטוס' שם ובכמה דוכתי: יט כרפב"ם שם מהירושלמי פ"ק דכלאים:

ברכי יוסף

(שו"ע סעיף ו' בבא"ה) מין א' אפי' שחורות בלבנות כו' אף על פי שיש לו לווי' כו'. כן כתב בכל בו וכ"כ מהרן בנדרן הנים בשם ת"ה ובן מצאתי שכתב רש"י בספר הפורה כ"י סי' מ"ח ובקונטרס ממלא דתמרו בירושלמי פ"ק דכלאים פני מינין בין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל וכו' דברי הכל היא משום הוקש שהקקתי בשולמי מעשה לאסור להרכיב תאנה שחורה על גבי תאנים לבנה אי"ר אבין ולא מבלאי בגדים למדת מה כלאי בגדים שאסרתי לך שני מינין לא זה ממין זה ולא זה ממין זה אף כלאים שאסרתי לך בכל מקום לא זה ממין זה ולא זה ממין זה פ"כ ומכבה מוכח דכל בכות מין א' מינו כלאים כמבואר: (שם) וכן סרק על גבי סרק וכו'. מבן הקבה דברי הטור לתמדני ודברי קצה הלקלאים מדברי בעור בבוף לסיפך וכ"כ מו"ס בדברי מגה ובכל דרוסה ובאמת יסודה ומה"ש בר"ה ומ"ש בכל קרבן אהרן ובדם יבובש דף ק' והתנודה כתב בפשיטות ברים כלאים דאילן סרק י"א שרו בהרכבה ובן כתב הגיע יחומם:

טורי יורה דעה רצו הלכות כלאי הכרם זהב

רצו (א) שנגמרים עם תבואת הכרם. פירש בכ"מ דהיינו שאין עושים אלא לג' שנים כדתנן פרק ב' דכלאים כמו שתבואת הכרם אינו מותר עד ג' שנים והר"ן כתב בפ' דאשית הגז דקנבוס ולוף אסורים לפי שגדלים הרבה ואיכא ערבוביא ועושין אשכלות כגפנים אסורים מפני כלאי הכרם עכ"ל וכתב עוד דלא בא למעט חבה ושעורה דכל ה' מינים ודאי כלאים מן התורה אלא לאפוקי שאר זרעוני גנה שאינם נאכלים דומיא דקנבוס ולוף:

(ב) אע"פ שאינו לוקה. דאין חייב אלא אם זורע חבה ושעורה ואדרבן כמפולת יד מ"מ הפירות אפילו בחד מינא אסורים והר"ן בפ' (כל גנות) [דאשית הגז] (וכפ"ק דקדושין) חולק ע"ז וס"ל דאפי' תורה

הלכות כלאי הכרם

רצו דיני כלאי הכרם וכלאי זרעים. ובו ס"ט סעיפים:

א [א] (°) הזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם א זרע הכרם הרי זה לוקה ב שתים אחת משום שדך לא תזרע כלאים ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים [ג] בא"י חטה ושעורה

(°) מסעיף א' עד סעיף י"ט הוא לשון הרמב"ם בס"ם מהל' כלאים: א מסקנת הגמ' בתרומות דף כ"ב ע"א ובכמה דוכתי דקי"ל כרבי יאשיה דאינו לוקה עד שיזרע וכו': ב ירושל' פ"ח וכ"כ התוס' בחולין דפ"ב ע"ב ור"ש בפ"ח דכלאים דאלו מעשה כלאי זרעים אינו אלא מדין כמי חייב ומעשה דעיר ב הכלי דאינו לא נעשה מתיבו כלאי זרעים: ג בריתא רים מ"ק ע"ב ומכות דף כ"א ע"ב: ד זה פשוט כיון דמשמע ליה לר' יאשיה דס"ק קבא לא תזרע בהדי כרמן כלאים: ה מתרתא